

ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η**1. ΚΕΙΜΕΝΟ****Η πρακτική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας****ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Προτρεπτικός πρὸς Θεμίσιωνα, αποσπάσματα 8-9**

Το Ἔργο Προτρεπτικός πρὸς Θεμίσιωνα του Αριστοτέλη είναι ένας λόγος συμβουλευτικός που απευθύνεται στον Θεμίσιωνα, βασιλιά της Κύπρου. Την εποχή εκείνη είχε ξεσπάσει μεγάλη αντιδικία μεταξύ ρητορικής και φιλοσοφίας. Τότε γράφτηκε από τον Ισοκράτη ο λόγος *Περὶ ἀντιδόσεως*. Εκεί υπερασπίζεται τη ρητορική ως την ορθή φιλοσοφία και εκθέτει το εκπαιδευτικό του ιδεώδες επιχειρηματολογώντας για το ποια δραστηριότητα προσφέρει την καλύτερη

«επιμέλεια» της ψυχής. Ως απάντηση ο Αριστοτέλης έγραψε τον συγκεκριμένο λόγο για να τονίσει και την πρακτική χρησιμότητα της φιλοσοφίας. Εξαίρει την αξία της για τον ευτυχημένο βίο. Επηρεάστηκε τόσο από τον Πλάτωνα, αφού συνδέει τα μαθηματικά με τη φιλοσοφία όσο και από τον Σωκράτη σχετικά με τη σημασία του αυτοελέγχου.

1. **Τὰ ὑποκείμενα πρὸς τὸν βίον ἡμῖν, οἷον τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα, καθάπερ ὄργανά τινα ὑπόκειται, τούτων δ' ἐπικίνδυνός ἐστιν ἡ χρῆσις, καὶ πλέον θάτερον ἀπεργάζεται τοῖς μὴ δεόντως αὐτοῖς χρωμένοις.**
2. **Δεῖ τοίνυν ὀρέγεσθαι τῆς ἐπιστήμης κτᾶσθαι τε αὐτὴν καὶ χρῆσθαι αὐτῇ προσηκόντως, δι' ἧς πάντα ταῦτα εὖ θησόμεθα.**
3. **Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεύσεσθαι καὶ τὸν ἑαυτῶν βίον διάξειν ὠφελίμως.**
4. **Ἔτι τοίνυν ἄλλαι μὲν εἰσὶν αἱ ποιοῦσαι ἕκαστον τῶν ἐν τῷ βίῳ πλεονεκτημάτων ἐπιστήμαι, ἄλλαι δὲ αἱ χρώμεναι ταύταις, καὶ ἄλλαι μὲν αἱ ὑπηρετοῦσαι, ἕτεροι δὲ αἱ ἐπιτάττουσαι, ἐν αἷς ἐστὶν ὡς ἂν ἡγεμονικωτέραις ὑπαρχούσαις τὸ κυρίως ὄν ἀγαθόν.**
5. **Εἰ τοίνυν μόνη ἡ τοῦ κρίνειν ἔχουσα τὴν ὀρθότητα καὶ ἡ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἡ τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, ἣτις ἐστὶ φιλοσοφία, χρῆσθαι πᾶσι καὶ ἐπιτάττειν κατὰ φύσιν δύναται, φιλοσοφητέον ἐκ παντὸς τρόπου, ὡς μόνης φιλοσοφίας τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναμάρτητον ἐπιτακτικὴν φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ περιεχούσης.**

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

2. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. **Αυτά που διαθέτουμε για τη ζωή μας, όπως το σώμα μας και όσα συνδέονται μ' εκείνο, είναι στα χέρια μας ως κάποια εργαλεία, που η χρήση τους είναι επικίνδυνη και φέρνουν μάλιστα το αντίθετο αποτέλεσμα πρώτα πρώτα σ' εκείνους που δεν τα χρησιμοποιούν σωστά.**
2. **Πρέπει λοιπόν να επιδιώκουμε το σύνολο εκείνο των γνώσεων, με τις οποίες θα κάνουμε καλή χρήση όλων αυτών των μέσων, να τις αποκτήσουμε και να τις χρησιμοποιούμε κατάλληλα.**
3. **Πρέπει, επομένως, να φιλοσοφήσουμε, αν θέλουμε να γίνουμε καλοί πολίτες και να ζήσουμε τη ζωή μας ωφέλιμα.**
4. **Κι ακόμη πρέπει να έχουμε υπόψη ότι άλλες είναι οι γνώσεις και οι τέχνες που μας προσφέρουν όσα είναι ωφέλιμα στη ζωή μας, κι άλλες εκείνες που μας εξασφαλίζουν την καλή χρήση αυτών των τεχνών, όπως άλλες είναι οι βοηθητικές κι άλλες οι καθοδηγητικές, και σ' αυτές τις τελευταίες, που είναι βέβαια οι ηγεμονικότερες, βρίσκεται το αγαθό στην πραγματική του σημασία.**
5. **Αν λοιπόν μόνον η επιστήμη εκείνη, που ως οπλισμό της έχει την ορθή κρίση και χρησιμοποιεί τη φρόνηση και είναι προικισμένη με τη συνολική θεώρηση του αγαθού "κι αυτή είναι η φιλοσοφία" μπορεί να επωφελείται από όλες τις άλλες και να τις κατευθύνει σύμφωνα με τη φύση τους, τότε πρέπει με κάθε τρόπο να φιλοσοφούμε, γιατί μόνο η φιλοσοφία κλείνει μέσα της τη σωστή κρίση και τη φρόνηση που κατευθύνει αλάνθαστα τις πράξεις μας.**

(μετάφραση Λ. Μπενάκης)

Σχεδιαγραμματική παρουσίαση της ενότητας

1. Ο άνθρωπος διαθέτει όργανα για τη ζωή του. Παραδείγματά τους. Μπορεί να τα χρησιμοποιήσει επωφελώς αλλά και επικίνδυνα.
2. Πρέπει όμως με τις σωστές γνώσεις να μεταχειριστούμε αυτά τα εργαλεία με τρόπο επωφελή.
3. Η αξία της φιλοσοφίας για να γίνουμε καλοί πολίτες και να ζήσουμε ωφέλιμα.
4. Χωρισμός των γνώσεων ανάλογα με την προσφορά τους.
5. Επιτακτική η ανάγκη της φιλοσοφίας, γιατί εμπεριέχει την ορθή κρίση και την φρόνηση.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

2. Ενδεικτικές Δραστηριότητες (οι Απαντήσεις στις ερωτήσεις του Φ Α Κ Ε Λ Ο Υ Υ Λ Ι Κ Ο Υ)

A. Τι λέει το κείμενο;

1. Στην πρώτη παράγραφο αναπτύσσεται ένας συλλογισμός. Να εξηγήσετε πώς συνδέονται μεταξύ τους οι λέξεις του κειμένου: *υποκείμενα, χρήσις, επιστήμη, φιλοσοφητέον, ωφελίμως*.

Τα πράγματα (*υποκείμενα*) που μας ανήκουν κατά τη διάρκεια της ζωής μας μπορούν να χρησιμοποιηθούν σωστά (*χρήσις*) ή από κάποιους με τρόπο εσφαλμένο. Πρέπει, επομένως, να φιλοσοφήσουμε (*φιλοσοφητέον*), αν θέλουμε να
να ζήσουμε τη ζωή ωφέλιμα (*ωφελίμως*) .

Στην πρώτη παράγραφο ο συλλογισμός είναι ο εξής:

- Ο άνθρωπος διαθέτει όργανα για τη ζωή του.
- Μπορεί να τα χρησιμοποιήσει επωφελώς αλλά και επικίνδυνα.
- Με τη φιλοσοφία μαθαίνουμε πώς θα χρησιμοποιήσουμε σωστά τα εργαλεία.

- **Επομένως** πρέπει να φιλοσοφούμε.

2. Ποιες είναι οι διαφορετικές λειτουργίες που εκπληρώνουν μέσα στην κοινωνία οι διάφορες επιστήμες; Ποιον ξεχωριστό ρόλο ανάμεσα σ' αυτές επιφυλάσσει ο Αριστοτέλης στη φιλοσοφία;

Οι επιστήμες χωρίζονται αναλόγως με όσα επιτελούν. Κάποιες χρειάζονται στον καθημερινό βίο, δίνουν τα μέσα και τον τρόπο που θα χρησιμοποιηθούν σωστά. άλλες είναι οι βοηθητικές κι άλλες οι καθοδηγητικές, και σ' αυτές βρίσκεται το αγαθό στην πραγματική του σημασία.

Ο Αριστοτέλης προτείνει μια τριμερή κατάταξη των επιστημών: η ανθρώπινη γνώση διακρίνεται σε «ποιητική», «πρακτική» και «θεωρητική».

Στο κατώτερο επίπεδο τοποθετούνται οι «ποιητικές γνώσεις», οι τεχνικές δεξιότητες που αποσκοπούν στην παραγωγή υλικών αντικειμένων και δράσεων.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

Στη δεύτερη κατηγορία τοποθετούνται οι «πρακτικές γνώσεις», οι γνώσεις που έχουν αντικείμενο την ανθρώπινη συμπεριφορά, τη μελέτη δηλαδή της ανθρώπινης «πράξης» σε ατομικό ή σε συλλογικό επίπεδο

Στο ανώτερο τέλος επίπεδο τοποθετούνται οι τρεις «θεωρητικές γνώσεις»: τα μαθηματικά, η φυσική και η «**πρώτη φιλοσοφία**» (Μετά τα φυσικά 1025b24). Το διακριτικό γνώρισμα της θεωρητικής γνώσης είναι η αυτονομία της, η ανεξαρτησία της από κάθε εφαρμογή ή πρακτική χρησιμότητα. Για τον Αριστοτέλη η αναζήτηση της καθαρής γνώσης χαρακτηρίζει την ίδια τη φύση του ανθρώπου (Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα, διασκευή).

B. Ας εμβαθύνουμε στο νόημα του κειμένου

1. Να σχολιάσετε το διττό αποτέλεσμα που έχει η φιλοσοφία, στο κοινωνικό σύνολο και στο άτομο, σύμφωνα με την παρακάτω φράση: φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεύεσθαι καὶ τὸν ἑαυτῶν βίον διάξειν ὠφελίμως. Για την απάντησή σας να λάβετε υπόψη ότι το συγκεκριμένο έργο του Αριστοτέλη απευθύνεται σε έναν πολιτικό ηγέτη (τον Θεμισώνα, βασιλιά της Κύπρου), και προτρέπει, τόσο αυτόν όσο και τους νέους που βρίσκονται στην ηλικία

του, να φιλοσοφήσουν.

Διττό αποτέλεσμα έχει η φιλοσοφία, γιατί πλάθει καλούς πολίτες και τους ωθεί στην ωφέλιμη ζωή. Η ζωή είναι μία, αλλά οι επιλέξιμοι βίοι πολλοί. Κατά

προέκταση, ο άνθρωπος βίος, ατομικός και συλλογικός, γίνεται αντικείμενο

φιλοσοφικής μελέτης. Και η φιλοσοφία ορίζεται ως τέχνη του βίου. Για τον Αριστοτέλη το ατομικό με το συλλογικό συμφέρον είναι συνδεδεμένα στενά. Γι' αυτό προτρέπει, ως προς τον κοινωνικό και τον πρακτικό βίο, να φιλοσοφούμε, γιατί έτσι θα αποκτήσουμε και θα χρησιμοποιήσουμε ένα σημαντικό αγαθό, τη σοφία. Άλλωστε στο κείμενο αυτό υποστηρίζει όσα και ο Πλάτων, ότι δηλαδή ή οι πολιτικοί πρέπει να φιλοσοφήσουν ή οι φιλόσοφοι να κυβερνήσουν.

2. Ο ένας μεταφραστής αποδίδει τη λέξη *ἐπιστήμη* με τον όρο «γνώσεις», ενώ τον όρο «επιστήμη» τον χρησιμοποιεί μόνο για τη φιλοσοφία. Ο άλλος μεταφραστής χρησιμοποιεί στη μετάφρασή του τον ίδιο όρο «επιστήμες» χωρίς να τον αλλάξει. Ποιον από τους δύο όρους θα προτιμούσατε και γιατί;

Η λέξη επιστήμη προέρχεται από το ρ. ἐπίσταμαι= γνωρίζω καλά. Ο όρος «γνώσεις» από το γινώσκω= γνωρίζω. Η επιστήμη είναι ανώτερη από τη γνώση. Άρα η φιλοσοφία, που υπερτερεί όλων των επιστημών, πρέπει μόνο εκείνη να αποκαλείται επιστήμη και οι άλλες να αποδίδονται με τον όρο γνώσεις.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

3. Ο Αριστοτέλης συνδέει τη φιλοσοφία αφενός με τον λόγο, αφετέρου με την αναζήτηση του *ἄλου ἀγαθοῦ*. Να μελετήσετε τις σχετικές αναφορές.

Στη τελευταία περίοδο ο φιλόσοφος αναφέρει: «Αν λοιπόν μόνον η επιστήμη εκείνη, που ως σπλισμό της έχει την ορθή κρίση και χρησιμοποιεί τη φρόνηση και είναι προικισμένη με τη συνολική θεώρηση του αγαθοῦ ἔκι αυτή είναι η φιλοσοφία ἔμπορεί να επωφελεῖται από όλες τις άλλες και να τις κατευθύνει σύμφωνα με τη φύση τους, τότε πρέπει με κάθε τρόπο να φιλοσοφούμε, γιατί μόνο η φιλοσοφία κλείνει μέσα της τη σωστή κρίση και τη φρόνηση που κατευθύνει αλάνθαστα τις πράξεις μας». Επιτακτική επομένως είναι η ανάγκη της φιλοσοφίας, γιατί εμπεριέχει την ορθή κρίση και την φρόνηση. Και για εκείνον, όπως και για τον Πλάτωνα, ο λόγος σημαίνει λογική, σχετίζεται με τη μεσότητα και αυτά τα δύο θεωρούνται προϋποθέσεις για την ευδαιμονία.

Σχετικά με *κυρίως ἀγαθόν / ἄλον ἀγαθόν*: Ο Αριστοτέλης ορίζει το *ἀγαθόν* ως το τέλος, τον σκοπό μιας σειράς ανθρώπινων πράξεων: *ὥστε τοῦτ' ἂν εἴη αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν τὸ τέλος τῶν ἀνθρώπων πρακτῶν* (*Ἠθικά Εὐδήμια* 1218b11-12). Κυριολεκτικό και ολικό *ἀγαθόν* είναι εκείνο που δεν αποτελεί μέσο για την επίτευξη ενός

Επόμενου σκοπού, αλλά είναι ο απώτατος σκοπός και η τελική κατάληξη του ανθρώπινου βίου. Κατά τον Αριστοτέλη το κατεξοχήν *ἀγαθόν* είναι η ευδαιμονία: *ζωὴ σπουδαία. Τοῦτ' ἄρα ἐστὶ τὸ τέλος ἀγαθόν, ὅπερ ἦν ἡ εὐδαιμονία* (*Ἠθικά Εὐδήμια* 1219a27-28).

Γ. Για τη γλώσσα του κειμένου

1. Να προσδιορίσετε τον συντακτικό ρόλο των παρακάτω λέξεων στην πρώτη παράγραφο του κειμένου: *δεόντως, προσηκόντως, εὔ, ὀρθῶς, ὠφελίμως*. Ποιοι άλλοι ὀροι του κειμένου αποτελούν επιρρηματικούς προσδιορισμούς;

δεόντως= επιρρηματικός προσδιορισμός τρόπου, ὀπως πρέπει

προσηκόντως= επιρρηματικός προσδιορισμός τρόπου, σωστά

εὔ = επιρρηματικός προσδιορισμός τρόπου, με επικοινωνητικό τρόπο

ὀρθῶς = επιρρηματικός προσδιορισμός τρόπου, σωστά, ὀρθά

ὠφελίμως = επιρρηματικός προσδιορισμός τρόπου, ὠφέλιμα

Επιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ εἶναι και οι παρακάτω:

πρὸς τὸν βίον = επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού

Ἡ Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

περί τὸ σῶμα = επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς

οἷον τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα = δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση που δηλώνει τρόπο

καθάπερ ὄργανά τινα ὑπόκειται = δευτερεύουσα επιρρηματική αναφορική πρόταση που δηλώνει τρόπο

πλέον = επίρρημα του ποσού

δι' ἧς πάντα ταῦτα εὖ θησόμεθα = δευτερεύουσα επιρρηματική αναφορική πρόταση που δηλώνει τρόπο

εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεύσεσθαι = δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση ως επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει προϋπόθεση.

Ἔτι επίρρημα του χρόνου

ἐν τῷ βίῳ επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει κατάσταση

ἐν αἷς ἐστίν = επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει τόπο

κυρίως = επίρρημα του τρόπου

εἰ τοίνυν μόνῃ ἢ τοῦ κρίνειν ἔχουσα τὴν ὀρθότητα καὶ ἢ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἢ τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, ἣτις ἐστὶ φιλοσοφία, χρῆσθαι πᾶσι καὶ ἐπιτάττειν κατὰ φύσιν δύνата = δευτερεύουσα επιρρηματική υποθετική πρόταση ως επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει προϋπόθεση.

κατὰ φύσιν = επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει συμφωνία

ἐκ τρόπου = επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει τρόπο

ὡς περιεχούσης = Αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας

ἐν ἑαυτῇ = επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει τόπο.

2. Εἰ τοίνυν μόνῃ ἢ τοῦ κρίνειν ἔχουσα τὴν ὀρθότητα καὶ ἢ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἢ τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, ἣτις ἐστὶ φιλοσοφία, χρῆσθαι πᾶσι καὶ ἐπιτάττειν κατὰ φύσιν δύνата, φιλοσοφητέον ἐκ παντὸς τρόπου, ὡς μόνῃς φιλοσοφίας τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναμάρτητον ἐπιτακτικὴν φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ περιεχούσης: Να εντοπίσετε τις επιθετικές μετοχές του αποσπάσματος και τις λέξεις στις οποίες αναφέρονται.

α) Με ποιον ἄλλο τρόπο θα μπορούσε να εκφραστεί το περιεχόμενό τους; Θα άλλαζε κάτι στο ὄφος του κειμένου σε αυτή την περίπτωση;

β) Πώς αποδίδονται από τον κάθε μεταφραστή στα νέα ελληνικά; Αποδίδουν και οι δύο μεταφράσεις το ίδιο νόημα; Ποια από τις δύο αποδόσεις θεωρείτε περισσότερο οικεία; Για ποιους λόγους;

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!

Οι επιθετικές μετοχές του αποσπάσματος είναι:

ή *έχουσα*

ή *χρωμένη*

ή *θεωρούσα*

α) Θα μπορούσε να εκφραστεί το περιεχόμενό τους ως εξής:

ή *έχουσα*, αυτή (ή *έπιστήμη*) ή *έχει*

ή *χρωμένη*. αυτή (ή *έπιστήμη*) ή *χρηται*

ή *θεωρούσα*, αυτή (ή *έπιστήμη*) ή *θεωρεῖ*

Θα άλλαζε κάτι στο ύφος του κειμένου σε αυτή την περίπτωση, γιατί το βάρος θα έπεφτε στον όρο αναφοράς (ή *έπιστήμη*).

Β) Σχτικά με τις δύο μεταφράσεις:

Μετάφραση Α. Πέτρου

ή *έχουσα* = που μπορεί από μόνη της να κρίνει ορθά

ή *χρωμένη* = να χρησιμοποιεί τον λόγο

ή *θεωρούσα* = να θεωρεί ολόκληρο το αγαθό

Μετάφραση Λ. Μπενάκη

ή *έχουσα* = που ως σπλισμό της έχει την ορθή κρίση

ή *χρωμένη* = που χρησιμοποιεί τη φρόνηση

ή *θεωρούσα* = και είναι προικισμένη με τη συνολική θεώρηση του αγαθού

Η μετάφραση Λ. Μπενάκη είναι πιο σύνθετη και χρησιμοποιεί περισσότερες λέξεις αλλά είναι και περισσότερο ακριβής.

Η Γνώση με τρόπο απλό και κατανοητό!